

DOI: 10.5604/01.3001.0012.7695

MOTYWY PODRÓŻY TURYSTYCZNYCH MAŁOPOLSKICH SENIORÓW NA PRZYKŁADZIE SŁUCHACZY UNIWERSYTETÓW TRZECIEGO WIEKU

*Zbigniew Głabiński**

Abstrakt

Cel. Celem badań była analiza motywów podróży turystycznych seniorów zamieszkałych na terenie województwa małopolskiego w oparciu o wyniki uzyskane wśród słuchaczy uniwersytetów trzeciego wieku.

Metoda. Zastosowano metodę sondażu diagnostycznego z użyciem techniki ankiety audytoryjnej. Badania przeprowadzono w pięciu uniwersytetach trzeciego wieku w czterech miejscowościach w województwie małopolskim.

Wyniki. Omówiono główne motywy udziału seniorów w turystyce z uwzględnieniem wieku, poziomu wykształcenia oraz miejsca zamieszkania.

Ograniczenia badań i wnioskowania. Badania przeprowadzono wśród słuchaczy uniwersytetów trzeciego wieku, powszechnie uważanych za najbardziej aktywnych turystycznie wśród seniorów. Zaprezentowano wstępne wyniki badań, które na kolejnych etapach zostaną poddane analizie statystycznej.

Implikacje praktyczne. Wyniki badań empirycznych dotyczących aktywności turystycznej seniorów w województwie małopolskim mogą być przyczynkiem do dostosowywania oferty wyjazdów do oczekiwań tej grupy społecznej.

Oryginalność. Na terenie województwa małopolskiego badania dotyczące aktywności turystycznej seniorów były dotychczas prowadzone w ograniczonym zakresie i dotyczyły raczej podejmowanych form rekreacji w miejscu zamieszkania, a nie motywów podróżowania. Zaprezentowano wyniki badań dotyczące seniorów zamieszkałych w jednostkach osadniczych o różnej wielkości.

Rodzaj pracy. Artykuł oparty o badania empiryczne.

Słowa kluczowe: turystyka seniorów, aktywność turystyczna, uniwersytety trzeciego wieku.

* Dr; Uniwersytet Szczeciński, Wydział Nauk o Ziemi, Zakład Turystyki i Rekreacji; e-mail: zbigniew.glabinski@usz.edu.pl.

Wprowadzenie

Problematyka aktywności turystycznej seniorów coraz częściej znajduje odzwierciedlenie w literaturze. W końcu XX wieku zagadnienie to zaczęło budzić coraz większe zainteresowanie w krajach Europy Zachodniej, USA, Kanadzie czy Australii [Blazey 1987; Callan, Bowman 2000; Marvel 1999, Shoemaker 2000, Zimmer, Brayley, Searle 1995]. W ostatnich latach również w Polsce nastąpił znaczny wzrost liczby publikacji związanych z tą tematyką [Bąk 2013; Głabiński 2015; Graja-Zwolińska, Spychała, 2012; Kociszewski 2012, Śniadek 2007; Śniadek, Zajadacz 2010]. Przyczyny zainteresowania tym zjawiskiem są powszechnie znane i wynikają z coraz szybszego starzenia się społeczeństw w skali globalnej. Związane jest to ze wzrostem długości życia ludzkiego i spadkiem stopy urodzeń. Wśród demografów z krajów anglosaskich padają nawet stwierdzenia o „burzy pokoleniowej” [Kotlikoff, Burns 2005], a w Polsce mówi się o zjawisku „szoku generacyjnego” [Dziedzic, Skalska 2012]. Rzeczywiście, jak wskazują dane ONZ [World Population Ageing 2013, s. XII], udział osób w wieku ponad 60 lat w skali globalnej wzrósł z 9,2 % w 1990 r. do 11,7% w 2013 r. Prognoza mówi, że w 2050 r. na świecie będzie żyło ponad 2 mld ludzi w tym wieku, co stanowić będzie 21,1% globalnej populacji.

We współczesnych społeczeństwach jedną z najczęściej spotykanych form spędzania wolnego czasu jest turystyka. Dotyczy to oczywiście seniorów żyjących w krajach wysoko rozwiniętych. Poziom oraz formy aktywności turystycznej osób starszych są mocno zróżnicowane i zależą od wielu czynników osobowościowych, społecznych, demograficznych i ekonomicznych [Alen i in. 2014; Bąk 2013; Boksberger, Laesser 2008; Callan, Bowman 2000; Fleischer, Pizam 2002; Głabiński 2018; Śniadek, Zajadacz 2010].

Poza aspektem społeczno-demograficznym proces starzenia się społeczeństw ma poważne znaczenie ekonomiczne, gdyż jak podkreśla wielu badaczy kształtuje się i rozwija dynamicznie nowy, bardzo ważny segment konsumentów o znacznej sile nabywczej [Bombol, Słaby 2011]. W literaturze przedmiotu dominują opinie, że seniorzy dysponują dużą ilością czasu wolnego w ciągu całego roku oraz posiadają ukształtowane nawyki dotyczące podróżowania [Chen, Shoemaker 2014; Glover, Prideau 2009; Opperman 1995]. Ponadto osoby starsze coraz częściej osiągają dochody lub posiadają oszczędności umożliwiające im konsumpcję dóbr i usług turystycznych albo też mogą liczyć na pomoc swoich dzieci [Cai, Schwartz, Cohen 2001; Nimrod, Rotem 2010, Wang 2006]. W powiązaniu z powszechnym zjawiskiem wzrostu liczby osób starszych powoduje to, że zdecydowanie wzrasta liczba wywodzących się spośród nich potencjalnych klientów. Zaprezentowane fakty są przyczyną rosnącego zainteresowania podmiotów rynku turystycznego świadczeniem usług dla seniorów.

Problem udziału w turystyce seniorów zamieszkujących m.in. województwo małopolskie był dotychczas niezbyt często poruszany w literaturze. Prowadzono prace badawcze, ale dotyczyły one raczej samego Krakowa, a nie całego regionu [Dubińska 2015; Klimowska 2012]. W związku z tym przeprowadzono badania ankietowe na wybranej grupie seniorów z czterech różnych miejscowości zamieszkujących województwo małopolskie. Problem motywacji podróży turystycznych jest jednym z najważniejszych, ze względu na to, że ma znaczenie nie tylko teoretyczne, ale również praktyczne. Niniejszy tekst prezentuje wstępne i częściowe wyniki badań dotyczące tego zagadnienia.

W związku z tym celem niniejszego artykułu jest próba zaprezentowania wybranych motywów podejmowania aktywności turystycznej osób starszych – mieszkańców województwa małopolskiego, z uwzględnieniem cech społeczno-demograficznych respondentów.

Przegląd literatury

Mimo że problematyka aktywności turystycznej seniorów w polskiej literaturze jest coraz częściej dostrzegana, to jednak większość badaczy wykorzystuje ogólnie dostępne dane GUS, Eurostatu albo opracowania wykonane na zlecenie władz centralnych lub regionalnych [Bąk 2011, 2013; Górna 2015; Niemczyk 2010; Sawińska 2014; Seweryn 2011; Śniadek 2007]. Dotychczas własne pogłębione badania empiryczne nie były prowadzone na większą skalę i dotyczyły niektórych województw: dolnośląskiego [Gryszel, Jaremen, Rapacz 2012; Micuła 2012], kujawsko-pomorskiego [Grzelak-Kostulska in. 2011; Napierała 2004], podkarpackiego [Szpara 2014], pomorskiego [Ossowski, Taraszkiewicz, Formella 2012; Parzych 2014], warmińsko-mazurskiego [Omelan, Podstawski, Raczkowski 2016], wielkopolskiego [Śniadek, Górka 2016; Śniadek, Zajadacz 2010; Graja-Zwolińska, Spychała 2012] lub wybranych dużych miast: Poznań, Warszawa, Łódź [Kociszewski 2016]. Były prowadzone również badania dotyczące całego obszaru Polski, ale były wykonywane we współpracy z agencjami badawczymi i obejmowały raczej ograniczony zakres problematyki badawczej [Erazmus, Trafiałek 1997; Kowalczyk-Anioł 2013; Łobożewicz 1991, *Preferencje...* 2011]. Dlatego niektórzy badacze postulują konieczność prowadzenia badań nad aktywnością turystyczną seniorów szczególnie w regionach podgórskich lub nadmorskich [Omelan, Podstawski, Raczkowski 2016, s. 61].

Jak już zasygnalizowano we wstępie, kwestia uczestniczenia osób starszych w ruchu turystycznym w województwie małopolskim nie była dotychczas szerzej rozpatrywana. Co nie znaczy, że problem zagospodarowania czasu wolnego osób starszych w Małopolsce nie był przedmiotem rozważań. Prace badawcze dotyczyły jednak zagadnień bardziej ogólnych. W ramach

ogólnopolskiego programu PolSenior były prowadzone badania dotyczące barier w podejmowaniu aktywności ruchowej [Kowalska, Makarczuk, Zdebska-Biziewska 2015]. Stwierdzono, że zmniejszenie aktywności ruchowej następuje wraz z wiekiem i pogorszeniem stanu zdrowia. Częściej tę barierę wskazywały osoby zamieszkujące mniejsze miejscowości i gorzej wykształcone. Kwestie aktywnego starzenia się seniorów w Małopolsce oraz programów senioralnych były również przedmiotem badań [Pawlina 2013; Szarota 2011]. Stwierdzono, że większość instytucji dla seniorów deklarowała kompleksową ofertę różnych form aktywności. Wśród najczęściej spotykanych znajdowały się działania rekreacyjne, turystyczne, sportowe, edukacyjne (przede wszystkim uniwersytety trzeciego wieku), społeczne oraz uczestnictwo w kulturze. Jeszcze innym aspektem badań dotyczących seniorów, związanym nie tylko z zagospodarowaniem czasu wolnego, ale także z funkcjonowaniem we współczesnym społeczeństwie, była kwestia sposobów zapobiegania wykluczeniu cyfrowemu osób starszych [Jedlińska 2013]. Na przykładzie Krakowa wykazano liczne możliwości wsparcia seniorów zainteresowanych edukacją cyfrową. Jednak badania prowadzone wśród pensjonariuszy Domów Pomocy Społecznej (DPS) w Krakowie, dotyczące zagospodarowania czasu wolnego wśród osób o ograniczonej mobilności i mało zamożnych wskazują, że mimo licznych inicjatyw i działań istnieje jeszcze wiele nierozwiązanych problemów [Witek 2004]. Niestety w odniesieniu do tej części osób starszych pokutują ciągle jeszcze stereotypy o mało znaczącej ich roli w społeczeństwie i niewielkich potrzebach w zakresie spędzania czasu wolnego. Kwintesencją rozważań dotyczących mieszkańców DPS w Krakowie może być cytat „*Ja nie tylko jestem stary, jestem też normalnym człowiekiem*”.

Metoda

W badaniach empirycznych aktywności turystycznej seniorów stosowane są różnego rodzaju metody badawcze zależne od przyjętego paradygmatu metodologicznego [Głabiński 2015]. Są to zarówno metody ilościowe [Bak 2013; Chen, Shoemaker 2014; Shoemaker 2000; Lehto, O’leary, Lee 2002], jak i jakościowe [Głabiński 2014; Kazeminia, Del Chiappa, Jafari 2013; Sedgley, Pritchard, Morgan 2006]. Wśród tych pierwszych najczęściej była stosowana metoda sondażu diagnostycznego [Pilch 1998, s. 49-51], w ramach której korzystano z technik badań ankietowych o wysokim stopniu standaryzacji [Krzewińska, Grzeszkiewicz-Radulska 2013].

W badaniach sondażowych prowadzonych w miejscach stałego zamieszkania jednym ze sposobów ułatwiających dotarcie do respondentów jest nawiązanie współpracy z instytucjami, z których usług korzystają seniorzy lub są oni zaangażowani w ich działalność. Wśród tego typu instytucji naj-

częściej w literaturze wymieniane są: kluby emerytów [Le Serre, Chevalier 2012; Le Serre, Legorherel, Weber 2013; Kim, Woo, Uysal 2015], organizacje parafialne [MacKay, Smith 2006], centra pomocy i obsługi seniorów [Chen, Wu 2009; Gonzales i in. 2008; Huang, Tsai 2003; Jang, Wu 2006; Lee, Tideswel 2005] lub instytucje edukacyjne, a wśród nich uniwersytety trzeciego wieku [Callan, Bowman 2000; Głąbiński 2014; Micuła 2012; Parzych 2014; Śniadek, Górka 2016].

W związku z tym zdecydowano o przeprowadzeniu badania metodą sondażu diagnostycznego z zastosowaniem techniki ankiety audytoryjnej (ang. *Self-Administered Questionnaire with Captive Audience*) [Głąbiński 2015; Lutyński 1983; Sawiński, Sztabiński i Sztabiński 2000]. Stosowanie tej techniki badawczej zapewnia z jednej strony pełną anonimowość respondentów, a z drugiej możliwość udzielania dodatkowych wyjaśnień przez prowadzącego badanie. Ponadto obecność badacza gwarantuje standaryzację warunków wypełniania kwestionariuszy ankietowych. Jednym ze zgłaszanych postulatów dotyczących prowadzenia badań ankietowych jest to, aby odbywały się one w warunkach nawiązujących do codziennego trybu życia respondenta. Dlatego stosowanie tej metody zalecane jest w badaniach grup społecznych, które gromadzą się z powodu konkretnych okazji w jednym miejscu (szkoły, zakłady pracy, konferencje, zjazdy, wspólne zajęcia).

Ponieważ współcześnie najbardziej popularną organizacją zrzeszającą osoby starsze w Polsce są uniwersytety trzeciego wieku [Borczyk 2012], podjęto decyzję o przeprowadzeniu badania z zastosowaniem ankiety audytoryjnej w wybranych 5 organizacjach tego typu na terenie województwa małopolskiego. Należy podkreślić, że choć z nazwy uniwersytet trzeciego wieku (zwany dalej w artykule UTW) powinien być organizacją typowo kształceniową, to w zdecydowanej większości przypadków realizują one działalność daleko wykraczającą poza tę funkcję [Borczyk 2012; Ziębińska 2010]. Liczbę uniwersytetów trzeciego wieku w Polsce ocenia się na ponad 400, z tego na terenie województwa małopolskiego działa 47 takich organizacji [Borczyk, 2012; Piłat 2013]. Można zatem przyjąć, że średnio na jeden uniwersytet trzeciego wieku w Polsce przypada ok. 36 000 osób w wieku powyżej 50 lat. Taka sama liczba osób dotyczy również województwa małopolskiego [Zoom na UTW, d.d. 1.03.2015].

Dla prawie 70% słuchaczy polskich UTW wycieczki są najchętniej wybieraną formą zajęć, a ponad 46% deklaruje, że przynależność do organizacji spowodowała wzrost ich zainteresowań uprawianiem turystyki [Ziębińska 2010, s. 277-278]. Z tego powodu można uznać, że przeprowadzenie badania wśród członków tego typu organizacji umożliwia poznanie motywów związanych z aktywnością turystyczną, gdyż są to osoby szczególnie czynne w tym zakresie. Oczywiście należy pamiętać, że wyniki badań aktywnych seniorów zrzeszonych w UTW nie odzwierciedlają sytuacji całej tej grupy społecznej. Jak wynika z danych statystycznych, w roku 2010 w województwie

małopolskim nigdzie nie wyjechało 56% osób w wieku powyżej 55 lat [*Preferencje osób starszych...* 2011, s. 12]. Problem niskiej aktywności turystycznej dotyczący znacznej części seniorów jest rozległym zagadnieniem. Nie jest jednak tematem niniejszego artykułu i wymaga odrębnego opracowania.

Badanie ankietowe zostało przeprowadzone wiosną i jesienią 2013 r. w czterech miejscowościach województwa małopolskiego dobranych celowo wg liczby mieszkańców: Kraków (miasto powyżej 100 001 mieszkańców), Nowy Sącz (miasto pomiędzy 20 001 a 100 000 mieszkańców), Wolbrom (miasto do 20 000 mieszkańców) i Gdów (wieś) (tab. 1). Przyjęto założenie, że taki dobór miejscowości o różnej liczbie mieszkańców i odmiennym statusie administracyjnym pozwoli na uchwycenie różnic pomiędzy turystycznymi zachowaniami respondentów. Dane potwierdzają, że aktywność turystyczna jest zależna od miejsca zamieszkania i m.in. starsi mieszkańcy obszarów wiejskich charakteryzują się zdecydowanie niższymi wskaźnikami w tym zakresie (Omelan, Podstawski, Raczkowski 2016, s. 56-58; *Preferencje* 2011, s. 21). Ponadto jak podkreśla Stasiak [2011 s. 21], problematyka aktywności turystycznej mieszkańców wsi dotychczas znajdowała się na marginesie zainteresowań badawczych. Wynika to m.in. z trudności dotarcia do respondentów zamieszkujących obszary wiejskie. Dlatego też do badania wybrano mieszkańców jednej z wsi województwa małopolskiego – Gdowa oraz niewielkiego miasta nie będącego siedzibą powiatu – Wolbromia.

W Krakowie badanie zostało przeprowadzone wśród słuchaczy dwóch uniwersytetów: Jagiellońskiego UTW oraz UTW na Uniwersytecie Ekonomicznym, a w pozostałych miejscowościach w jedynych istniejących UTW. Badanie za pomocą ankiety audytoryjnej odbywało się każdorazowo przed uzgodnionym wcześniej i zaplanowanym w harmonogramie zajęć wykładem dla słuchaczy każdego UTW. Dla zachęcenia do udziału w badaniu ankietowym, a jednocześnie formą podziękowania za udział w badaniu, był autorski wykład prowadzącego badanie z zakresu regionalnej geografii turystycznej świata. Temat wykładu był wybierany przez władze każdego z UTW z dostarczonego przez autora zestawu i według założeń miał budzić zainteresowanie słuchaczy, a przez to zapewnić maksymalną frekwencję. W informacji przekazywanej słuchaczom na temat badania wraz z zaproszeniem na wykład proszono o zabranie okularów, a ponadto przygotowując formularz ankiety zastosowano powiększoną czcionkę (14 punktów). Te zabiegi miały zapewnić komfort udzielania odpowiedzi przez respondentów, a przez to podnieść wiarygodność uzyskanych wyników.

W celu zapewnienia jak najwyższej wiarygodności oraz rzetelności badania, kwestionariusze były rozdawane każdemu ze słuchaczy obecnych w sali wykładowej bezpośrednio przed rozpoczęciem zajęć. Następnie pytania zawarte w formularzu były odczytywane przez prowadzącego na głos wraz z informacją na temat sposobu jego wypełniania. Ponadto respondenci byli informowani, że ankieta jest całkowicie anonimowa i po wypełnieniu

blankiety będą zbierane do urny. Ponadto każdy z respondentów mógł zadawać na bieżąco pytania dotyczące sposobu wypełnienia kwestionariusza. Po przeprowadzeniu badania w każdym UTW kwestionariusze były odpowiednio kodowane, a następnie dane zostały wprowadzone do programu Statistica 2,0. Kwestionariusz zawierał siedem pytań zamkniętych ze standardową skalą Likerta, jedno pytanie z zastosowaniem dyferencjału semantycznego oraz 2 pytania otwarte, a także metryczkę. Cała procedura odbywała się zgodnie z wymogami opisanymi w literaturze [Babbie 2007; Mayntz, Holm, Hübner 1985; Lutyński 1983; Sawiński, Sztabiński i Sztabiński 2000]. Mimo zastosowania drobiazgowej procedury badania z zebranych 335 kwestionariuszy, ze względu na liczne braki, tylko 270 nadawało się do wykorzystania.

Charakterystyka badanej próby

W wybranych miejscowościach zdecydowaną większość mieszkańców w wieku poprodukcyjnym stanowiły kobiety ok. 68,7%, a mężczyźni tylko 31,3% (tab. 1). Spośród 270 osób biorących udział w badaniu zdecydowaną większość także stanowiły kobiety 88,1%, zaś mężczyźni tylko 11,9% (tab. 1). W związku z tym z punktu widzenia struktury płci zbadana zbiorowość nie odzwierciedlała w pełni struktury demograficznej, choć zdecydowana przewaga liczebna kobiet w badanej grupie nawiązywała do istniejącej sytuacji. Większy odsetek kobiet w obydwu przypadkach wynikał m.in. z wcześniejszego przechodzenia pań na emeryturę (60 lat kobiety, 65 lat mężczyźni) oraz dłuższego średniego czasu życia.

Tab. 1. Struktura mieszkańców wybranych miejscowości oraz badanej próby wg płci

Tab. 1. The structure of residents of the selected cities and of the sample under study according to sex

Lp.	Nazwa miejscowości	Liczba mieszkańców w wieku poprodukcyjnym			Liczba badanych		
		Ogółem	Kobiety	Mężczyźni	Ogółem	Kobiety	Mężczyźni
1.	Kraków	159 825	109 810	50 015	66	58	8
2.	Nowy Sącz	15 082	10 359	4723	128	113	15
3.	Wolbrom	1752	1212	540	35	33	2
4.	Gdów	2399	1622	777	41	33	7
5.	Razem	179 058	123 003	56 055	270	238	32

Źródło: Bank Danych Lokalnych <https://bdl.stat.gov.pl> oraz własne badania ankietowe.

Source: Local Data Bank and own elaboration based on the survey.

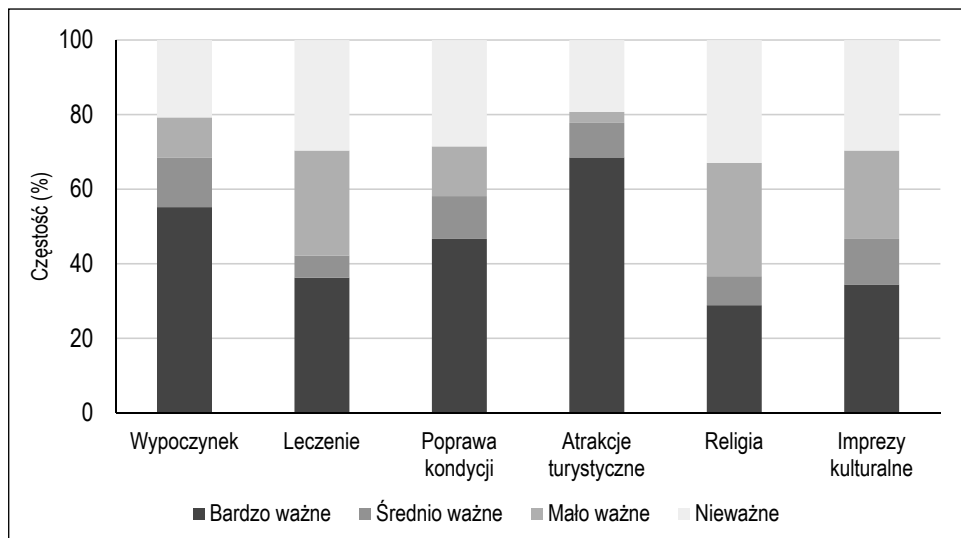
Prawie 90% uczestników badania osiągnęło wiek od 56 do 75 lat życia, tylko 5% było młodszych, a najstarszych w wieku 76 lat i więcej zaledwie 6%. Struktura wieku wyraźnie wskazuje, że członkami uniwersytetów trzeciego wieku były najczęściej osoby zaraz po przejściu na emeryturę, które w ten sposób mogły szukać zastępczej formy aktywności po zakończeniu kariery zawodowej. Liczba członków UTW zdecydowanie spada po 75. roku życia, zapewne w związku z nasilającymi się problemami zdrowotnymi i ograniczeniem mobilności [Kowalska, Makarczuk, Zdebska-Biziewska 2015].

Z punktu widzenia poziomu wykształcenia w badanej grupie dominowały zdecydowanie osoby z wykształceniem wyższym (44%) i średnim (42%), a tylko niewielki odsetek stanowili słuchacze z wykształceniem zawodowym (8%) i podstawowym (2%). Badane osoby niewątpliwie wyróżniały się w odniesieniu do przeciętnego poziomu wykształcenia dla grupy osób w wieku 55-64 lata w skali ogólnopolskiej, według których tylko 12,8% osób w 2009 r. posiadało wykształcenie wyższe, 34,2 % średnie, 31,3% zawodowe, a 21,4% podstawowe [Raport o Stanie Edukacji 2011, s. 24]. Z tego też powodu zachowania badanych osób ze względu na znacznie wyższy poziom wykształcenia zapewne odbiegały od przeciętnych.

Motywy podróży turystycznych słuchaczy wybranych UTW w Małopolsce

Jedno z pytań zawartych w kwestionariuszu dotyczyło powodów udziału w podróżach turystycznych (ryc. 1). Wśród najważniejszych w całej badanej próbie respondenci wymieniali: zapoznanie się z atrakcjami turystycznymi (68,5%), wypoczynek (55,1%) oraz leczenie (36,3%). Porównując uzyskane wyniki dotyczące motywów podróżowania można stwierdzić, że są w dużym stopniu zbieżne z prezentowanymi w literaturze krajowej [Kociszewski 2016; Ossowski, Taraszkiewicz, Formella 2012; Parzych 2014; Sawińska 2014, Śniadek, Górka 2016], jak i międzynarodowej [Jang Wu 2006; Jons-son, Devonish 2008, Patterson, Pegg 2009, Prayag 2012, Sangpikul 2008].

Analiza częstości odpowiedzi wskazuje, że wpływ na cele podróży mogło mieć m.in. miejsce zamieszkania (tab. 2). Najbardziej zainteresowani zwiedzaniem atrakcji turystycznych byli mieszkańcy Gdowa (75,6%), następnie Krakowa (72,7%), kolejno Wolbromia (68,6%), a najmniej Nowego Sącza (64,1%). Należy zwrócić uwagę, że różnice były jednak niewielkie i dla wszystkich badanych był to najważniejszy cel podróży. Z kolei aspekty religijne odgrywały najważniejszą rolę jako motyw podróży dla mieszkańców Gdowa (53,7%) i Wolbromia (42,3%), a jako najmniej ważne postrzegali je mieszkańcy Nowego Sącza (21,8%) i Krakowa (19,7%). Porównanie tych danych wskazuje na znaczne różnice pomiędzy opiniami seniorów z Krakowa i Nowego Sącza a osobami starszymi z Wolbromia i Gdowa (wieś).

Ryc. 1. Motywy podróży turystycznych

Fig. 1. Travel motivation of the respondents

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Source: Own elaboration based on the survey.

Tab. 2. Najważniejsze motywy podróży a miejsce zamieszkania respondentów

Tab. 2. The most important destinations and the respondents' place of residence

Miejsce zamieszkania \ Cel podróży	Wypoczynek	Leczenie	Poprawa kondycji fizycznej	Poznanie atrakcji turystycznych	Aspekty religijne	Imprezy kulturalne
Gdów	51,2%	39,0%	41,4%	75,6%	53,6%	34,1%
Wolbrom	54,3%	40,0%	45,7%	68,6%	42,8%	62,8%
Nowy Sącz	50,8%	39,8%	43,7%	64,1%	21,9%	31,2%
Kraków	66,7%	25,7%	56,0%	72,7%	19,7%	25,7%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Source: Own elaboration based on the survey.

Kolejnym ciekawym zjawiskiem było to, że udział w imprezach kulturalnych był najważniejszym celem wyjazdów dla mieszkańców Wolbromia (62,8%), a najmniej ważnym dla Krakowian (25,7%). Zjawisko to można wyjaśnić tym, że obywatele Krakowa nie muszą podróżować, aby brać udział

w wydarzeniach kulturalnych, gdyż wielkie miasto stanowiące wiodący ośrodek kultury w Polsce zapewnia swoim mieszkańcom dużo atrakcji. W zupełnie innej sytuacji są osoby zamieszkałe w Wolbromiu, niewielkim mieście, nie będącym nawet siedzibą powiatu, w którym oferta kulturalna jest niewątpliwie uboższa niż w Krakowie. W przypadku Gdowa mniejsza liczba wskazań (34,1%) na zainteresowanie tego typu wyjazdami może wynikać z innych czynników (ograniczone nawyki związane z niższym niż w mieście poziomem wykształcenia, brak tradycji, praca na roli). W Nowym Sączu tylko 31,2% badanych wskazało, że ważnym powodem udziału w wyjazdach turystycznych było uczestnictwo w imprezach kulturalnych. Przyczyny tego typu zachowań turystycznych z pewnością są złożone. Jedną z głównych może być to, że dość duże (ponad 80 000 mieszkańców), dynamicznie rozwijające się miasto zapewnia lepszy dostęp do kultury niż małe miejscowości. Dlatego badani seniorzy z Nowego Sącza nie odczuwali, w podobnym stopniu, jak w Wolbromiu czy Gdowie, potrzeby uczestniczenia w wyjazdach, których celem był udział w wydarzeniach kulturalnych.

Zaprezentowane wyniki wskazują na odmienne motywy dotyczące podróży pomiędzy seniorami zamieszkującymi duże i średnie ośrodki miejskie a respondentami pochodzącymi z małych miast i terenów wiejskich. Podobne opinie można znaleźć w literaturze przedmiotu [Górka 2010; Omelan, Podstawski, Raczkowski 2016; Preferencje... 2011, Stasiak 2011].

Drugim ważnym czynnikiem wpływającym na motywacje podróży było wykształcenie (tab. 3). Opinie zawarte w literaturze są tym zakresie dość jednoznaczne. Jest to czynnik pozytywnie wpływający na poziom aktywności turystycznej [Alejziak 2012; Horneman i in. 2002, Omelan, Podstawski, Raczkowski 2016, Sangpikul 2008]. Szczególne znaczenie ma to obecnie w odniesieniu do osób starszych, ponieważ liczba osób z wyższym poziomem wykształcenia przechodzących na emeryturę ciągle rośnie [Seweryn 2011, s. 634]. Z kwestią wykształcenia pośrednio wiąże się poziom wynagrodzenia. Osoby z wyższym wykształceniem zazwyczaj zajmują lepiej płatne stanowiska pracy, czego konsekwencją są po przejściu na emeryturę wyższe dochody, które ułatwiają realizację zainteresowań turystycznych [Sangpikul 2008, s. 91]. W ten sposób poziom wykształcenia – nie tylko bezpośrednio poprzez stymulowanie zainteresowań w ciągu życia, ale również pośrednio – może wpływać na kształtowanie się motywacji dotyczących podróży osób starszych.

Dla osób z wykształceniem podstawowym najważniejszymi celami podróży były wypoczynek (80%) i aspekty religijne (80%). Dla osób z wykształceniem zawodowym były to atrakcje turystyczne (85,7%), religia (71,4%) oraz wypoczynek (66,7%). Respondenci ze średnim i wyższym wykształceniem jako najważniejszy motyw podróży wskazywali poznanie atrakcji turystycznych (odpowiednio 67,5% i 66,7%), natomiast drugim co do ważności motywem był wypoczynek (odpowiednio 47,4% i 61,7%). Na związek mo-

tywacji poznawczych z wyższym poziomem wykształcenia zwrócili uwagę m.in. Horneman i in. [2002, s. 33]. W Polsce tę zależność w odniesieniu do ogółu słuchaczy UTW na tle wszystkich seniorów potwierdziły Śniadek i Górka [2016 s. 112]. Najmniej ważnymi motywami podróży dla osób ze średnim i wyższym wykształceniem były aspekty religijne, bo dla 28,9%

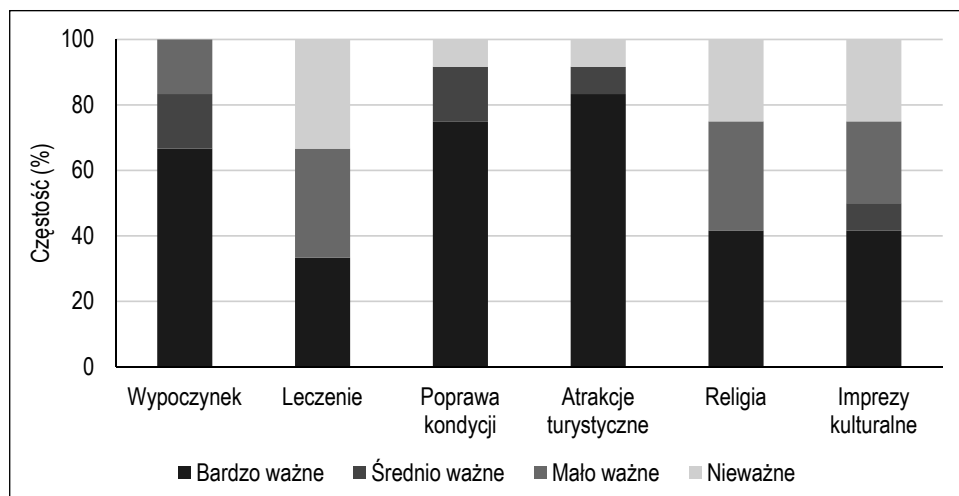
Tab. 3. Najważniejsze cele podróży a poziom wykształcenia respondentów

Tab. 3. The most important destinations and the level of education of the respondents

Cel podróży \ Wykształcenie	Wypoczynek	Leczenie	Poprawa kondycji fizycznej	Poznanie atrakcji turystycznych	Aspekty religijne	Imprezy kulturalne
Podstawowe	80,0 %	60,0%	40,0%	60,0%	80,0%	40,0%
Zawodowe	66,7%	47,6%	61,9%	85,7%	71,4%	47,6%
Średnie	47,4%	32,5%	43,0%	67,5%	28,9%	39,5%
Wyższe	61,7%	35,0%	47,5%	66,7%	20,0%	28,3%

Źródło: Własne badania ankietowe.

Source: Local Data Bank and own elaboration based on the survey.

Ryc. 2. Cele podróży turystycznych respondentów w wieku 50-55 lat

Fig. 2. The most important travel motivation for people aged 50-55

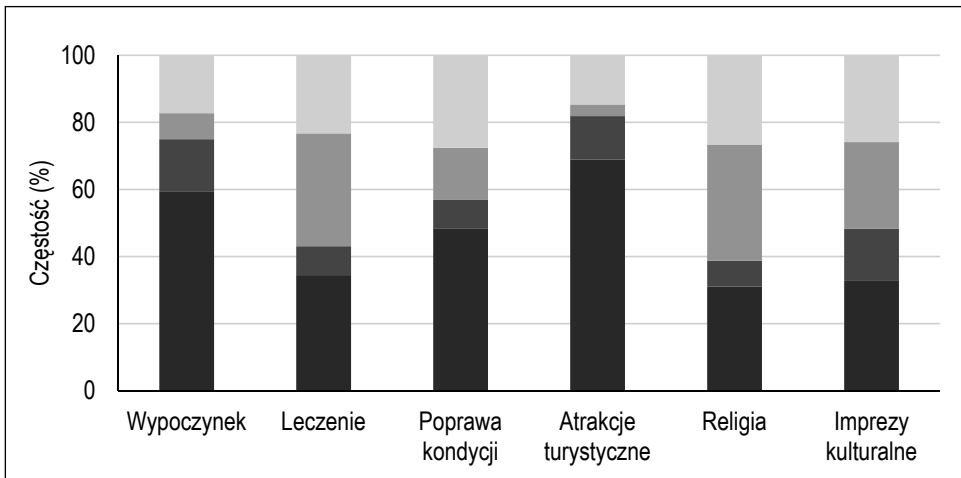
Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Source: Own elaboration based on the survey.

(średnie) i 20% (wyższe wykształcenie). Zastanawiający może wydawać się fakt, że wśród osób najlepiej wykształconych wyjazdy związane z udziałem w imprezach kulturalnych budziły najmniejsze zainteresowanie (28,3%) w porównaniu ze średnią dla całej badanej grupy (34,4%). Z pewnością związane było to z miejscem zamieszkania znacznej części respondentów z wyższym wykształceniem w Krakowie i Nowym Sączu, a przez to z dostępnością oferty kulturalnej w miejscu zamieszkania.

Kolejnym czynnikiem, który wzięto pod uwagę w analizie częstości odpowiedzi był wiek respondentów. W miarę wzrostu wieku metrykalnego uczestników badania zdecydowanie spadało ich zainteresowanie wyjazdami, których głównym celem było poznanie atrakcji turystycznych (od 88,3% wskazań w najmłodszej grupie wiekowej do 35,3% w najstarszej), wypoczynek (od 66,7% wskazań do 41,2%), a także podróżami o charakterze religijnym (z 38,1% do 11,8%), a rosło wyjazdami związanymi z leczeniem (od 33,1% wskazań do 47,1%) (ryc. 2-5).

Analiza odpowiedzi w najstarszej grupie wiekowej (76 lat i więcej) wykazała, że następowało ogólne zmniejszenie się zainteresowania wyjazdami niezależnie od deklarowanych motywów podróży (ryc. 5). Ponad 70% respondentów uznało wyjazdy związane z praktykami religijnymi za nieważne, aż 64,7% odpowiedziało tak w odniesieniu do podróży związanych z poznaniem atrakcji turystycznych, a 58,8% w stosunku do udziału w imprezach kulturalnych. Jedynie motywy związane z wy-

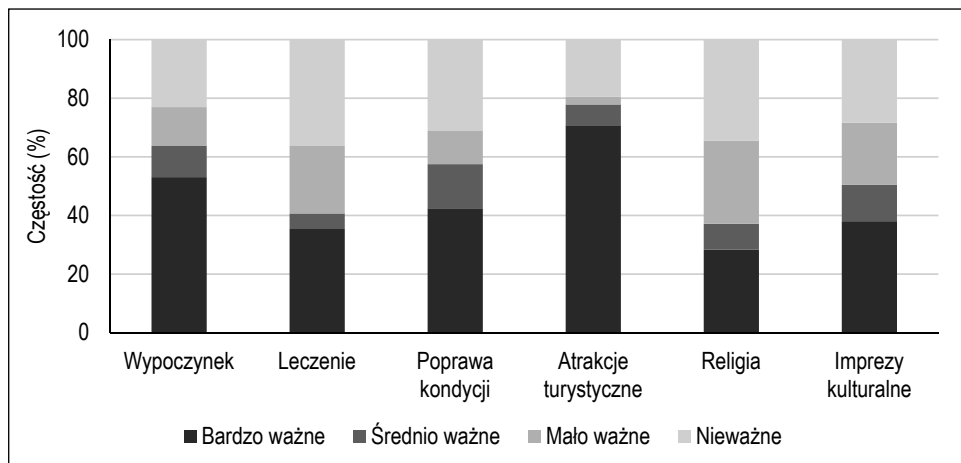

Ryc. 3. Cele podróży turystycznych respondentów w wieku 56-65 lat

Fig. 3. The most important travel motivation for people aged 56-65

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Source: Own elaboration based on the survey.

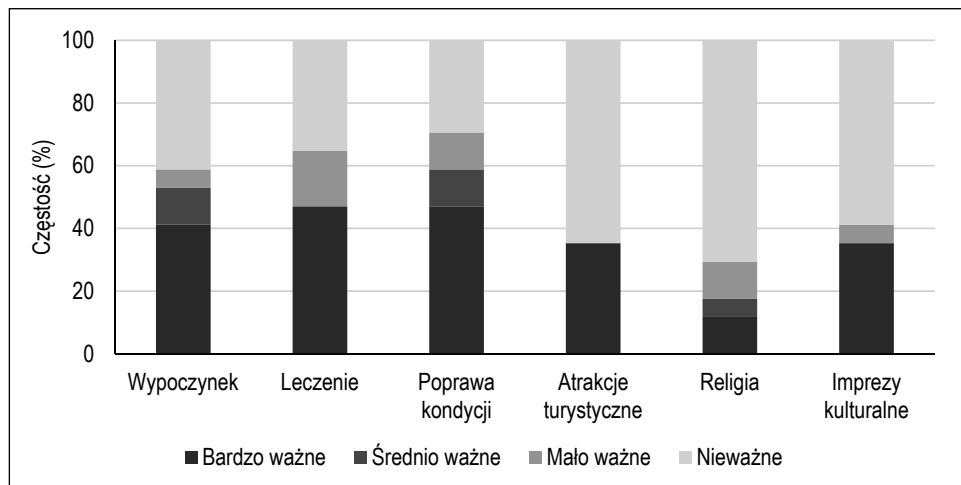

Ryc. 4. Cele podróży turystycznych respondentów w wieku 66-75 lat

Fig. 4. The most important travel motivations for people aged 66-75

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Source: Own elaboration based on the survey.

Ryc. 5. Cele podróży turystycznych respondentów w wieku 76 i więcej lat

Fig. 5. The most important travel motivation for people aged 76 and over

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Source: Own elaboration based on the survey.

poczynkiem (41,2%), leczeniem (35,3%) oraz poprawą kondycji fizycznej (29,4%) wśród najstarszych respondentów rzadziej były wskazywane jako nieważne.

Zaprezentowane wyniki pośrednio nawiązują do opinii zawartych w literaturze, według których poziom aktywności turystycznej po 55. roku życia wzrasta aż do osiągnięcia ok. 65-68 lat, a potem zaczyna się obniżać [Fleischer, Pizam 2002; Littrel, Paige, Song 2004; Zimmer, Brayley, Searle 1995]. Młodszy seniorzy kierują się motywami związanymi z aktywnym poznawaniem walorów przyrodniczych i kulturowych, a starsi raczej zainteresowani są wypoczynkiem. Jak twierdzą różni badacze, motywów zachowań turystycznych seniorów nie można rozpatrywać tylko poprzez kryterium wieku, gdyż indywidualne czynniki psychograficzne, socjodemograficzne i ekonomiczne mogą mieć w tym zakresie zdecydowanie większe znaczenie [Sedgley i in. 2010, s. 431; Sund, Boksberger 2007, s. 23].

Wielu badaczy zwraca uwagę, że poza wiekiem chronologicznym wpływ na aktywność turystyczną ma przynależność do danego pokolenia tzw. kohorty demograficznej [Chen, Shoemaker 2014; Glover, Prideaux 2009; Kowalczyk-Anioł 2013; McDougall 1998; Oppermann 1995]. Dlatego młodszy seniorzy urodzeni po II wojnie światowej (w literaturze anglojęzycznej zwani baby boomers), a więc w momencie badania mający nie więcej niż 67 lat (sondaż był przeprowadzony w 2013 r.) byli zdecydowanie bardziej zmotywowani do podejmowania aktywności turystycznej. Cechowały ich też nieco inne zainteresowania. Bardziej były one związane z turystyką aktywną o charakterze poznawczym niż tylko biernym wypoczynkiem, którym byli bardziej zainteresowani seniorzy po 75. roku życia.

Dyskusja wyników i wnioski

Zaprezentowane wyniki badań przeprowadzonych na celowo dobranej grupie 270¹ seniorów – słuchaczy uniwersytetów trzeciego wieku w województwie małopolskim w zdecydowanej mierze potwierdzają opinie zawarte w literaturze oraz ujawniają nowe dotychczas w niewielkim stopniu omawiane problemy. Należy jednak pamiętać, że badana grupa osób należy do najbardziej aktywnych seniorów i nieuzasadnione jest generalizowanie uzyskanych wyników na całą populację osób starszych zamieszkujących województwo małopolskie. Ponadto w badanej próbie zdecydowanie pod względem ilościowym dominowały kobiety nad mężczyznami oraz osoby z wykształceniem wyższym i średnim.

W nawiązaniu do motywów podróży turystycznych potwierdzono, że seniorzy w sposób szczególny kierują się zainteresowaniami poznawczymi. Ten pogląd znalazł już wielokrotne potwierdzenie w badaniach empirycznych [Jang Wu 2006; Jonsson, Devonish 2008, Ossowski, Taraszkiewicz, Formella 2012; Parzych 2014; Patterson, Pegg 2009, Prayag 2012, Sangpi-

¹ Zebrano 335 kwestionariuszy, ale 65 odrzucono ze względu na liczne braki.

kul 2008; Śniadek, Górka 2016]. Wśród szczegółowych spostrzeżeń warto odnotować, że analiza częstości odpowiedzi wskazuje, że na motywacje seniorów mogło mieć wpływ miejsce ich zamieszkania. Dla mieszkańców małego miasta (Wolbrom) oraz wsi (Gdów) poza motywami poznawczymi ważne było uczestniczenie w podróżach związanych z praktykami religijnymi. Z drugiej strony miejsce zamieszkania miało wpływ na podejmowanie podróży w celu wzięcia udziału w imprezach kulturalnych. Mieszkańcy Krakowa (duże miasto) i Nowego Sącza (średnie miasto) ze względu na rozbudowaną infrastrukturę kulturalną nie muszą podróżować, aby pójść do kina czy do teatru, natomiast osoby zamieszkałe tam, gdzie oferta kulturalna jest uboga, wyjeżdżają, aby z niej korzystać.

Poza miejscem zamieszkania czynnikiem, który miał znaczenie w odniesieniu do motywacji turystycznych, był poziom wykształcenia badanych seniorów. Analiza częstości odpowiedzi potwierdziła opinie zawarte w literaturze, że osoby z wyższym poziomem wykształcenia kierowały się przede wszystkim zainteresowaniami poznawczymi, a osoby z wykształceniem zawodowym i podstawowym interesowały się podróżami wypoczynkowymi, poznawczymi i religijnymi. Należy jednak zwrócić uwagę, że liczba respondentów z wykształceniem średnim (42%) i wyższym (44%) była zdecydowanie nadreprezentowana w badanej próbie. Z tego powodu wartość uzyskanych danych ma znacznie ograniczoną wartość wyjaśniającą znaczenie tego czynnika w kształtowaniu motywacji turystycznych seniorów.

Trzecim czynnikiem, który w widoczny sposób różnicował motywacje turystyczne badanych słuchaczy UTW, był wiek i przynależność do określonej generacji (ryc. 2-5). Stwierdzono, że młodsi seniorzy reprezentujący pokolenie urodzone po II wojnie światowej byli bardziej zainteresowani poznawaniem atrakcji przyrodniczych i antropogenicznych [Kociszewski 2017], a starsi wypoczynkiem i leczeniem. Wynikać to może z wyższego poziomu dochodów, lepszego stanu zdrowia i kondycji fizycznej niż poprzednie pokolenia seniorów [Chen, Shoemaker 2014; Glover, Prideaux 2009; Kowalczyk-Anioł 2013; Oppermann 1995]. Dla starszych seniorów potrzebne są i będą specjalne produkty turystyczne uwzględniające ich szczególne oczekiwania związane m.in. z ograniczeniami mobilności oraz pogarszającym się stanem zdrowia [Callan, Bowman 2001; Górna 2015]. W kontekście przemian społecznych związanych z wchodzeniem w wiek emerytalny ludzi o coraz wyższym poziomie wykształcenia, branża turystyczna powinna pamiętać o odpowiednim przygotowaniu produktów turystycznych zgodnych z zainteresowaniami „nowych seniorów” (ang. *new-age elderly*) [Gonzales i in. 2009 s. 152]. W tym kontekście należy też zwrócić uwagę na pojęcie wieku perspektywnego, czyli przewidywaną liczbę lat, które przeżyje dana osoba [Abramowska-Kmon 2011; Sanderson, Scherbov 2007]. Obecnie już jest zauważalne zjawisko coraz dłuższego czasu życia na emeryturze. Dla obecnego pokolenia „baby boomers” okres aktywności turystycznej będzie zapewne

znacząco dłuższy niż dla poprzednich pokoleń i dlatego znaczenie tej części społeczeństwa dla biznesu turystycznego będzie zdecydowanie większe. Z kolei dla władz państwowych ta sytuacja stanowi już obecnie nie lada wyzwanie w zakresie kształtowania polityki turystycznej, a w przyszłości będzie ono jeszcze większe.

Dokonany przegląd uzyskanych wyników pozwala na sformułowanie pewnych uogólnień. Po pierwsze branża turystyczna powinna uświadomić sobie, że seniorzy to obecnie znaczna część społeczeństwa o ukształtowanych motywacjach poznawczych, wypoczynkowych, związanych z udziałem w imprezach kulturalnych i innych.

Druga z kolei konstatacja może mieć znaczenie zarówno dla przedsiębiorców turystycznych, jak i władz samorządowych małych miast lub wsi. Zainteresowanie potrzebami kulturalnymi seniorów należy wykorzystać do tworzenia lokalnych ofert turystycznych i aktywizowania instytucji samorządowych w tym zakresie.

Kolejną kwestią związaną z motywacjami turystycznymi seniorów jest to, że analizowana grupa osób starszych to członkowie uniwersytetów trzeciego wieku. Jak wskazują na to wnioski z obszernych badań przeprowadzonych przez Beatę Ziębińską, w wielu UTW w Polsce [2010] przynależność do tego typu organizacji jest sposobem przeciwdziałania ograniczeniom, jakie ze sobą niesie wejście w „trzeci wiek”. Słuchacze tych organizacji należą do najbardziej aktywnych i zmotywowanych do różnych działań społecznych seniorów. W związku z rosnącym poziomem życia z jednej strony, a z drugiej wzrostem liczby seniorów (starzenie się społeczeństwa) można potraktować obecnych słuchaczy UTW jako prekursorów wzorców przyszlých zachowań szerszych kręgów społecznych. Dlatego też władze państwowe i samorządowe powinny dążyć do kreowania narzędzi prawnych i organizacyjnych, które będą służyły aktywizacji społecznej osób starszych m.in. poprzez turystykę. Tego typu działania mogą służyć całemu społeczeństwu przyczyniając się do wzrostu jakości życia nie tylko osób starszych, ale całego społeczeństwa.

Bibliografia

- Abramowska-Kmon A. (2011), *O nowych miarach zaawansowania procesu starzenia się ludności*, „Studia Demograficzne”, nr 1 (159), s. 3-22.
- Alejziak W. (2012), *Determinanty i zróżnicowanie społeczne aktywności turystycznej*, Studia i Monografie, nr 56. AWF Kraków.
- Alén E., Nicolau J., Losada N., Domínguez T. (2014), *Determinant factors of senior tourists' length of stay*, „Annals of Tourism Research”, No. 49, s. 19-32.
- Babbie E. (2007), *Badania społeczne w praktyce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

- Bąk I. (2011), *Analiza wyjazdów turystycznych seniorów*, „Wiadomości Statystyczne”, Vol. LVI, nr 12, GUS, s. 41- 55.
- Bąk I. (2013), *Statystyczna analiza aktywności turystycznej seniorów w Polsce*, Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny, Szczecin.
- Blazey M. A. (1987), *The differences between participants and non-participants in a senior travel program*, „Journal of Travel Research”, 26(1), s. 7-12.
- Boksberger P., Laesser C. (2008), *Segmenting the senior travel market by means of travel motivation – Insights from mature market (Switzerland)*, CAUTHE Council of Australian University Tourism and Hospitality Education, Gold Coast: Griffith University, s. 1-13.
- Bombol M., Słaby T. (2011), *Konsument 55+ wyzwaniem dla rynku*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Cai L., Schwartz Z., Cohen E. (2001), *Senior Tourist in the Holy Land*, „Journal of Teaching in Travel and Tourism”, Vol. 1 (4), s. 19-33.
- Callan R. J., Bowman L. (2000), *Selecting a Hotel and Determining Salient Quality Attributes: A Preliminary Study of Mature British Travelers*, „International Journal of Tourism Research”, 2, s. 97-118.
- Chen S., C., Shoemaker S. (2014), *Age and cohort effects: The American senior tourism market*, „Annals of Tourism Research”, 48, s. 58-75.
- Chen C. F., Wu C. C., (2009), *How Motivations, Constraints, and Demographic Factors Predict Seniors*, „Asia Pacific Management Review”, 14 (3), s. 301-312.
- Dubińska A. (2015), *Aktywność fizyczna i turystyczna wśród uczestników Uniwersytetów Trzeciego Wieku na przykładzie Krakowa*, „Przedsiębiorczość-Edukacja”, 11, s. 351-361.
- Dziedzic E., Skalska T. (2012), *Ekonomiczne uwarunkowania rozwoju usług turystycznych w Polsce*, Stowarzyszenie na Rzecz Badania, Rozwoju i Promocji Turystyki. Warszawa.
- Erazmus E., Trafiałek E. (1997), *Turystyka i rekreacja źródłem sprawności ludzi starych*. Wydawnictwa Wyższej Szkoły Ekonomicznej, Warszawa.
- Fleischer A., Pizam A. (2002), *Tourism constraints among Israeli seniors*, „Annals of Tourism Research”, Vol. 29, No. 1, s. 106-123.
- Glover P., Prideaux B. (2009), *Implication of population ageing for the development of tourism products and destinations*, „Journal of Vacation Marketing”, 15.1, s. 25-37.
- Głąbiński Z. (2014), *Wybrane aspekty aktywności turystycznej seniorów w świetle badań jakościowych metodą zogniskowanych wywiadów grupowych*, [w:] Walas B. Sobczuk J., red., *Ewolucja popytu i podaży w turystyce*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Turystyki i Ekologii, Sucha Beskidzka, s. 69-94.
- Głąbiński Z. (2015), *The application of social survey methods in analysing the tourist activity of seniors*, „Bulletin of Geography. Socio-economic Series”, No. 27, Toruń, Nicolaus Copernicus University, s. 51-65.

- Głabiński Z. (2018), *Determinants of senior tourist activity in light of contemporary research*. „Folia Turistica”, 46, s. 49-75.
- Gonzalez A.M., Rodriguez C., Miranda M.R., Cervantes M. (2009), *Cognitive age as a criterion explaining seniors' motivation*, „International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research”, Vol. 3, No 2, s. 148-164.
- Górka J. (2010), Uwarunkowania aktywności rekreacyjnej i turystycznej mieszkańców wsi Wielkopolski. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koninie.
- Górna J. (2015), *Preferencje i aktywność turystyczna Polaków w wieku 50+*, „Prace Naukowe Akademii i im. Jana Długosza w Częstochowie”, t. XV, nr 1, s. 153-166.
- Graja-Zwolińska S., Spychała A. (2012), *Aktywność turystyczna wielkopolskich seniorów*, [w:] A. Rapacz, red., *Wyzwania współczesnej polityki turystycznej*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 259, s. 54-63.
- Gryszel P., Jaremen D., Rapacz A. (2012), *Turystyka społeczna – aktywność turystyczna wybranych grup docelowych w świetle badań ankietowych*, [w:] A. Rapacz, red., *Wyzwania współczesnej polityki turystycznej*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 259, s. 178-189.
- Grzelak-Kostulska E., Hołowiecka B., Kwiatkowski G. (2011), *Problem aktywności turystycznej seniorów*, [w:] Stasiak A., red., *Perspektywy i kierunki rozwoju turystyki społecznej w Polsce*. Wydawnictwo WSTH. Łódź, s. 265-279.
- Grzelak-Kostulska E., Hołowiecka B. (2012), *Wpływ sieci społecznych na aktywność rekreacyjną na przykładzie odwiedzających toruńską Barbarkę*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego”, (699), Ekonomiczne Problemy Usług (84), s. 33-42.
- Horneman L., Carter R. W., Wei S., Ruys H. (2002), *Profiling the senior traveller: An Australian perspective*. „Journal of Travel Research”, Vol. 41(1), s. 23-37.
- Huang L., Tsai H-T., (2003), *The Study of Senior Traveller Behaviour in Taiwan*, „Tourism Management”, 24, s. 561-574.
- Jang S., Wu C.-M., E., (2006), *Seniors' Travel Motivation and Influential Factors: An Examination of Taiwanese Seniors*, „Tourism Management”, 27, s. 306-316.
- Jedlińska L. M. (2013), *Seniorzy na granicy wykluczenia społecznego – metody zapobiegania wykluczeniu cyfrowemu*, „Zeszyty Pracy Socjalnej”, (3), s. 125-137.
- Jonsson C., Devonish D. (2008), *Does nationality, gender and age affect travel motivation? A case of visitors to Caribbean island Barbados*. „Journal of Travel & Tourism Marketing”, Vol. 25 (3-4), s. 398-408.
- Kazemina A., Del Chiappa G., Jafari J., (2013), *Seniors' Travel Constraints and Their Coping Strategies*, „Journal of Travel Research”, XX(X), s. 1-14.

- Kim H., Woo E., Uysal M. (2015), *Tourism experience and quality of life among elderly tourists*, „Tourism Management”, 46, s. 465-476.
- Klimowska M. (2012), *Analiza aktywności turystycznej osób starszych na terenie Krakowa i rola lokalnych instytucji pozarządowych w podejmowaniu inicjatyw podróżniczych*, [w:] Gryszel P., red., *Turystyka społeczna. Stan i perspektywy rozwoju w Polsce i Republice Czeskiej*, s. 103-107.
- Kociszewski P. (2012), *Produkty turystyki kulturowej dla seniorów – ewolucja i rewolucja (?)*, [w:] B. Włodarczyk, B. Krakowiak, red., *Kultura i Turystyka wspólne korzenie*, Regionalna Organizacja Turystyczna woj. Łódzkiego, Łódź, s. 293-308.
- Kociszewski P. (2016), *Turystyka seniorów jako istotny czynnik aktywizacji osób starszych*. „Zeszyty Naukowe Uczelni Vistula”, 46 (1) Ekonomia X. Pracownicy wiedzy 65 plus – nowe szanse (czy kontrowersje) wobec wyzwań współczesności, s. 217-237.
- Kociszewski P. (2017), *Kształtowanie oferty na rynku turystyki kulturowej przez organizatorów turystyki (na przykładzie turystów seniorów)*, „Turystyka Kulturowa”, 1, s. 80-105.
- Kotlikoff L.J., Burns S. (2005), *The coming generational storm: What you need to know about America's economic future*, „MIT Press”, s. 87-90.
- Kowalczyk-Anioł J. (2013), *Różnice pokoleniowe w turystyce polskich seniorów – baby boomers versus pokolenie przedwojenne*, [w:] R. Pawlusiński, red., *Współczesne uwarunkowania i problemy rozwoju turystyki*, IGiGPUJ, Kraków, s. 135-149.
- Kowalska J. E., Makarczuk, A., Zdebska-Biziewska H. (2015), *Bariery w podejmowaniu aktywności ruchowej wśród seniorów Małopolski*, [w:] A. Makarczuk, A. Maszorek-Szymala, J. Kowalska, A. Kaźmierczak, red., *Biospołeczne uwarunkowania uczestnictwa w kulturze fizycznej i zdrowotnej osób w różnym wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 71-81.
- Krzewińska A., Grzeszkiewicz-Radulska, K. (2013), *Klasyfikacja sondażowych technik otrzymywania materiałów*. „Przegląd Socjologiczny”, 62(1), 9-31.
- Lee S.H. Tideswell C. (2005), *Understanding attitudes towards leisure Travel and the constraints faced by senior Koreans*, „Journal of Vacation Marketing”, Vol. 11, No 3, s. 249-263.
- Lehto X.Y., O'Leary J.T., Lee G. (2002), *Mature International Travelers: An Examination of Gender and Benefits*, „Journal of Hospitality & Leisure Marketing”, Vol. 9(1/2), s. 53-72.
- Le Serre D., Chevalier C. (2012), *Marketing travel services to senior consumers*, „Journal of Consumer Marketing” 29/4, s. 262-270.
- Le Serre D., Legohérel P., Weber K. (2013), *Seniors' Motivations and Perceived Risks: A Cross-Cultural Study*, „Journal of International Consumer Marketing”, 25, s. 61-79.

- Littrell M.A., Paige R.C., Song K. (2004), *Senior travellers : Tourism activities and shopping behaviours*. "Journal of Vacation Marketing", Vol. 10, No. 4, s. 348-362.
- Lutyński J. (1983), *Techniki otrzymywania materiałów i ich podział*, [w:] Lutyńska K., Wejland A.P., red., *Wywiad kwestionariuszowy. Analizy teoretyczne i badania empiryczne*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław – Warszawa.
- Łobozewicz T. (1991), *Stan i uwarunkowania aktywności ruchowej ludzi w starszym wieku w Polsce*, Wydawnictwo AWF, Warszawa.
- Mackay K. J., Smith M. C. (2006), *Destination advertising. Age and Format Effects on Memory*. „Annals of Tourism Research”, Vol. 33, No 1, s. 7-24.
- Marvel, M. (1999), *Competing in hotel services for seniors*, „International Journal of Hospitality Management”, 18(3), s. 235-243.
- Mayntz R., Holm K., Hübner P. (1985), *Wprowadzenie do metod socjologii empirycznej*, PWN, Warszawa.
- McDougall, L. (1998), *Aging Baby Boomers and What it Means for Domestic Travel in the 21st Century*, „Travel – log. Statistics Canada – Catalogue”, Vol. 17, No. 3, s. 1-9.
- Micula M. (2012), *Aktywność turystyczna słuchaczy Karkonoskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Jeleniej Górze*, [w:] P. Gryszel, red., *Turystyka społeczna. Stan i perspektywy rozwoju w Polsce i Republice Czeskiej*, s. 28-42.
- Napierała M. (2004), *Turystyka lekarstwem na młodość*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy”, T.1, s. 257-266.
- Niemczyk A. (2010), *Seniorzy jako kluczowy segment odbiorców rynku turystycznego – analiza wybranych obszarów zachowań*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Ekonomiczne Problemy Usług”, (54 Marketing przyszłości. Trendy. Strategie. Instrumenty Zachowania nabywców – wczoraj, dziś i jutro. Zachowania nabywców na konkurencyjnym rynku), s. 79-89.
- Nimrod G., Rotem A. (2010), *Between Relaxation and Excitement: Activities and Benefits Gained in Retirees' Tourism*, „International Journal of Tourism Research”, 12, s. 65-78.
- Omelan A., Podstawski, R., Raczkowski, M. (2016), *Tourist Activity of Senior Citizens (60+) Residing in Urban and Rural Areas*, „Physical Culture and Sport. Studies and Research”, 72(1), s. 51-65.
- Oppermann M. (1995), *Travel life cycle*, „Annals of Tourism Research”, Vol. 22, No. 3, s. 535-552.
- Ossowski Z., Taraszkiewicz T., Formella M. (2012), *Aktywność turystyczna seniorów szansą na rozwój turystyki w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Ekonomiczne Problemy Usług”, nr 82, *Popyt turystyczny: zagadnienia podstawowe*, s. 295-306.
- Parzych K. (2014), *Uwarunkowania aktywności turystycznej osób starszych. Studium przypadku słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Słup-*

- sku, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Ekonomiczne Problemy Turystyki”, 1(25), (Podstawy funkcjonowania rynku turystycznego), s. 309-325.
- Patterson I., Pegg S. (2009), *Marketing the Leisure Experience to Baby Boomers and Older Tourists*, „Journal of Hospitality Marketing & Management”, Vol. 18, No. 2-3, s. 254-272.
- Pawlina A. (2013). *Aktywne starzenie się w Krakowie – postulat czy rzeczywistość? Osoby starsze jako beneficjenci działań podejmowanych w przestrzeni miasta Krakowa*, „Zeszyty Pracy Socjalnej”, (3), s. 93-109.
- Pilch T., (1998), *Zasady badań pedagogicznych*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa.
- Piłat E. (2013), *Polisa na lepszą starość. Edukacja w późnej dorosłości jako metoda przeciwdziałania marginalizacji osób starszych na przykładzie działania Jagiellońskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku*, „Zeszyty Pracy Socjalnej”, 2013(3), s. 111-124.
- Preferencje osób starszych dotyczące wyjazdów turystycznych* (2011), Korporacja Badawcza Pretendent, Wrocław.
- Prayag G. (2012), *Senior Travelers' Motivation and Future Behavioral Intentions: Case of Nice*, „Journal of Travel & Tourism Marketing”, Vol. 29, s. 665-681
- Raport o Stanie Edukacji. Społeczeństwo w drodze do wiedzy*, (2011), Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa.
- Sanderson W. C., Scherbov S. (2007), *A new perspective on population aging*, „Demographic Research”, Vol. 16(2), s. 27-58.
- Sangpikul A. (2008), *Travel Motivations of Japanese Senior Travelers' to Thailand*. „International Journal of Tourism Research”, Vol. 10, s. 81-94.
- Sawińska A. (2014), *Seniorzy i preseniorzy jako perspektywiczny podmiot rynku turystycznego i rekreacyjnego*, „Rozprawy Naukowe Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu”, (46), s. 171-177.
- Sawiński A., Sztabiński P. Sztabiński F. (2000), *Podręcznik ankietera*, SMG/KRC Poland, Warszawa.
- Sedgley D., Pritchard A., Morgan N. (2006), *Understanding older woman's leisure: The value of biographical research methods*, „Tourism”, Vol. 54, No. 1, s. 43-51.
- Seweryn R. (2011), *Turystyka polskich seniorów na tle wybranych państw Europy zachodniej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Ekonomiczne Problemy Usług” nr 72. Marketing przyszłości: trendy, strategie, instrumenty: zachowania konsumentów-trendy i kierunki zmian, s. 627-641.
- Shoemaker S. (2000), *Segmenting the Mature Market: 10 Years Later*, „Journal of Travel Research”, Vol. 39, s. 11-26.
- Stasiak A. (2011), *Wieś jako obszar turystyki społecznej*. „Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis. Oeconomica”, 288 (64), s. 19-32.

- Sund, K. J., Boksberger, P. (2007), *Senior and non-senior traveller behaviour: some exploratory evidence from the holiday rental sector in Switzerland*, „Tourism Review”, 62(3/4), s. 21-26.
- Szarota Z. (2011), *Senior w wielkim mieście na przykładzie projektu: „Krakowski pakt dla seniorów”*. Aktywizacja, rozwój, integracja – ku niezależnej starości, Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków, s. 37-53.
- Szpara K. (2014), *Aktywność turystyczna seniorów – na przykładzie mieszkańców województwa podkarpackiego w 2012 roku*. Krakowiak B., Latośńska J., red., *Przeszłość, terażniejszość i przyszłość turystyki*, Warsztaty z Geografii Turystyki, Tom 5, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 197-209.
- Śniadek J. (2007), *Konsumpcja turystyczna polskich seniorów na tle globalnych tendencji w turystyce*, „Gerontologia Polska”, Tom 15, nr 1-2, s. 21-30.
- Śniadek J., Górka J. (2016), *Aktywność turystyczna słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku na przykładzie wybranych placówek w Wielkopolsce*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Ekonomiczne Problemy Turystyki”, Vol. 2 (34), s. 107-118.
- Śniadek J., Zajadacz A. (2010), *Senior citizens and their leisure activity: understanding leisure behaviour of elderly people in Poland*, „Studies in Physical Culture and Tourism”, Vol. 17, No. 2, s. 193-204.
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs (2013), *Population Division. World population ageing 2013*, New York.
- Wang Kuo-Ching, (2006), *Motivation for Senior Group Package Tourist*, 觀光研究學報, No. 12(2), s. 119-138.
- Witek D. (2004), *Możliwości wykorzystania czasu wolnego seniorów (na podstawie wybranych Domów Pomocy Społecznej w Krakowie)*, „Krakowskie Studia Małopolskie”, nr 8, s. 448-453.
- Ziębińska B. (2010), *Uniwersytety Trzeciego Wieku jako instytucje przeciwdziałające marginalizacji osób starszych*, Śląsk. Wydawnictwo Naukowe, Katowice.
- Zimmer Z., Brayley R.E., Searle M.S., (1995), *Whether to Go and Where to Go: Identification of Important Influences on Seniors' Decision to Travel*, „Journal of Travel Research”, Vol. 33, s. 3-9.

Netografia

- Borczyk, W. (2012), *Sytuacja osób starszych w kontekście doświadczeń Uniwersytetów Trzeciego Wieku*, dostępny na: [\(10.04.2018\)](http://www.wrzos.org.pl).
- Zoom na UTW. Raport z badania, dostępny na: http://zoomnautw.pl/wp-content/uploads/2012/05/Zoom_na_UTW_RAPORT_calosciowy_www.pdf (1.03.2015).

MOTIVATION FOR TOURIST TRAVELS OF LESSER POLISH SENIORS AS EXEMPLIFIED BY THE STUDENTS OF THIRD AGE UNIVERSITIES

DOI: 10.5604/01.3001.0012.7695

Abstract

Purpose. The article aims at analysing the most significant determinants of seniors' tourist travels in the Lesser Poland Voivodship based on the results obtained among students of Universities of the Third Age.

Method. The method of diagnostic survey was used applying the auditory survey technique. The research was carried out at five Third Age Universities in four cities of the Lesser Poland Voivodship.

Findings. The main motives for seniors' participation in tourism were discussed taking the participants' age, level of education and place of residence into account.

Research and limitations conclusions. The research was carried out among students of Universities of the Third Age, widely regarded as the touristically most active ones among seniors. The preliminary results of research, which will be subjected to statistical analysis at subsequent stages, have been presented.

Practical implications. The results of empirical research on the determinants of the tourist activity of seniors in the Lesser Poland Voivodship may be a contribution to adjusting the offer of trips to the expectations of this social group.

Originality. Research on the tourist activity of seniors has so far been conducted in the Lesser Poland Voivodship to a limited extent and mainly concerned forms of recreation at the place of residence rather than the motives of travelling. The results of research on seniors living in settlement units of various sizes have been presented.

Type of paper. An article based on empirical research.

Key words: seniors' tourism, tourist activity, Universities of Third Age.

